
Preporuka CM/Rec(2018)7 Komiteta ministara državama članicama o smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju

(Usvojena na Komitetu ministara 4. jula 2018. godine na 1321. sjednici zamjenika ministara)

Preambula

Komite ministara, u skladu sa odredbama člana 15.b. Statuta Vijeća Evrope,

S obzirom na to da je cilj Vijeća Evrope postizanje većeg jedinstva između članica u svrhu zaštite i podsticanja ideala i načela koji čine njihovu zajedničku baštinu, između ostalog, podsticanjem zajedničkih mjera politike i standarda;

Ponovo potvrđujući riješenost država članica da se postaraju da svako dijete uživa sva ljudska prava utvrđena u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS br. 5), i protokolima uz te konvencije, i da ta prava treba u potpunosti poštovati, štiti i ostvarivati, sa razvojem tehnologije;

Imajući u vidu obaveze preuzete u skladu sa drugim relevantnim međunarodnim i evropskim konvencijama, kao što su Evropska socijalna povelja (ETS br. 163), Konvencija za zaštitu pojedinaca u pogledu automatske obrade podatka o ličnosti (ETS br. 108), Konvenciju o visokotehnološkom kriminalu (ETS br. 185) i Dodatni protokol uz Konvenciju koji se odnosi na inkriminaciju radnje rasističke i ksenofobične prirode učinjenih preko računarskih sistema (ETS br. 189), Konvencija Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (CETS br. 197), Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201), Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (CETS br. 210) i uzimajući u obzir preporuke, rezolucije i deklaracije Komiteta ministara i Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope u ovoj oblasti;

Uviđajući da je digitalno okruženje složeno i podložno brzom razvoju, i da preoblikuje dječje živote na mnogo načina, što stvara mogućnosti za u prilog njihove dobrobiti i uživanja ljudskih prava i za dovođenje istog u rizik;

Svjesni da su informaciono-komunikacione tehnologije (IKT) važan alat u dečjim životima za obrazovanje, druženje, izražavanje i inkluziju, a da se istovremeno njihovom upotrebom mogu stvoriti rizici, uključujući nasilje, iskorišćavanje i zlostavljanje;

Imajući na umu Strategiju Vijeća Evrope o pravima djeteta (2016-2021), kojom su prava djeteta u digitalnom okruženju utvrđena za jednu od prioritarnih oblasti, i Strategiju Vijeća Evrope o upravljanju internetom (2016-2019), prema kojoj internet treba da bude bezbjedno, sigurno, otvoreno i povoljno okruženje za sve, uključujući djecu, bez razlike;

Uviđajući da djeca imaju pravo da dobiju podršku i smjernice u otkrivanju i upotrebi digitalnog okruženja, uz poštovanje prava i dostojanstva djece i ostalih;

Odlučni da efektivno doprinesemo staranju da se donose dosljedne mjere politike, uz učešće djece, u kojima se u obzir uzima povezanost mogućnosti i rizika u digitalnom okruženju i potreba za staranjem da se uvedu odgovarajuće mjere tako da se prava djeteta poštuju, štite i ostvaruju;

Naglašavajući da je prvenstvena odgovornost članica da poštuju, štite i ostvaruju prava djeteta, i ponovo potvrđujući prava, ulogu i obavezu roditelja i staratelja da obezbijede da djeca, na način usklađen sa najboljim interesima i razvojnim kapacitetima djeteta, dobiju odgovarajući pravac i smjernice za ostvarivanje svojih prava;

Uviđajući da su komercijalna preduzeća obavezna da poštuju ljudska prava, uključujući prava djeteta, kao što je potvrđeno u Preporuci [CM/Rec\(2016\)3](#) Komiteta ministara za države članice o ljudskim pravima i poslovanju, Opšti komentar br. 16 (2013.) Komiteta Ujedinjenih nacija za prava djeteta o obavezama članica u pogledu uticaja poslovnog sektora na dečja prava, Osnovna načela Ujedinjenih nacija o poslovanju i ljudskim pravima (2011.), Smjernice Vijeća Evrope za saradnju organa reda i mira i pružalaca usluge interneta u borbi protiv visokotehnološkog kriminala (2008), Smjernice o ljudskim pravima za pružaoce usluge interneta (Vijeće Evrope i EuroISPA¹) (2008.) i Smjernice o ljudskim pravima za pružaoce video igara na internetu (Vijeće Evrope i ISFE²) (2008.), i dječja prava i načela poslovanja (2012.) čiji su autori UNICEF, Globalni kompakt UN i NVO Spasimo djecu;

Uviđajući da politike u ovoj oblasti moraju predstavljati kombinaciju mjera iz javnog i privatnog sektora, zakonodavnih i dobrovoljnih, da sve relevantne glavne zainteresovane strane dijele odgovornost za obezbjeđivanje prava djeteta u digitalnom okruženju, i da je neophodno da djeluju u koordinaciji;

Imajući u obzir stavove i mišljenja djece koja su konsultovana u državama članicama Vijeća Evrope;

Uviđajući potrebu za utvrđivanjem smjernica koje će članicama i ostalim relevantnim glavnim zainteresovanim stranama pomoći u naporima da usvoje cjelovit, strateški pristup u poštovanju, zaštiti i ostvarivanju prava djeteta u digitalnom okruženju, koji počiva na standardima utvrđenim u Konvenciji UN o pravima djeteta i Vijeća Evrope i svrsishodnom učešću djece,

Preporučuje da vlade država članica:

---

¹Evropska asocijacija pružalaca usluge interneta

²Evropska asocijacija subjekata industrije interaktivnog softvera

1. preispitaju svoje zakonodavstvo, politike i praksu i postaraju se da oni budu u skladu sa preporukama, načelima i drugim smjernicama datim u dodatku uz ovu preporuku, podstiču njihovu primjenu u svim relevantnim oblastima i ujednačenim vremenskim razmacima ocjenjuju dejstvo preduzetih mjera, uz učešće svih relevantnih glavnih zainteresovanih strana;
2. postaraju se da se ova preporuka, zajedno sa smjernicama u dodatku, prevede i distribuira što je moguće šire među nadležnim organima i glavnim zainteresovanim stranama, uključujući parlament, specijalizovane javne agencije i organizacije građanskog društva, kao i djecu, na način po mjeri djeteta i preko dostupnih sredstava, modaliteta i oblika komunikacije;
3. zahtijevaju od komercijalnih preduzeća da ispune svoju obavezu da poštuju prava djeteta u digitalnom okruženju i da preduzmu mjere za njihovu primjenu, i da komercijalna preduzeća ohrabre na saradnju sa relevantnim glavnim zainteresovanim stranama, organizacijama građanskog društva i djecom u članici, uz uzimanje u obzir relevantnih međunarodnih i evropskih standarda i smjernica;
4. sarađuju sa Vijeća Evrope tako što će formulisati, sprovoditi i pratiti sprovođenje strategija i programa koji omogućavaju poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju, i objavljuju, redovno, primjere strategija, akcionih planova, zakonodavstva i dobre prakse koji se odnose na primjenu ove preporuke;
5. ispituju kako se primjenjuju ova preporuka i smjernice u dodatku na sjednicama Komiteta ministara i uz učešće relevantnih glavnih zainteresovanih strana najmanje svakih pet godina i, po potrebi, u češćim vremenskim razmacima.

[Dodatak uz Preporuku CM/Rec\(2018\)7](#)

Smjernice za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju

1. Cilj i predmet

U međunarodnim i evropskim obavezujućim instrumentima i standardima utvrđene su obaveze ili mjerila za države članice u cilju poštovanja, zaštite i ostvarivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda djece u digitalnom okruženju. Svakom djetetu, kao pojedinačnom nosiocu prava, treba da bude omogućeno da svoja ljudska prava i osnovne slobode ostvaruje i kada jeste i kada nije priključeno na svetsku mrežu računara.

Ove smjernice su nastale sa svrhom da se pruži pomoć relevantnim glavnim zainteresovanim stranama u uspostavi prava utvrđenih u međunarodnim i evropskim konvencijama i standardima o ljudskim pravima, imajući u vidu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava. Smjernice su nastale u naročitoj težnji da:

- a. usmjeravaju članice kako da formulišu zakonske propise, mjere politike i ostale mjere kojima se podstiče ostvarivanje čitavog spektra prava djeteta u digitalnom okruženju i

kako da prevaziđu čitav niz štetnih uticaja digitalnog okruženja na dječju dobrobit i uživanje ljudskih prava;

b. podstiču članice da stvaraju, primjenjuju i prate kako se primjenjuje celovit strateški i koordinirani pristup, u kome se odražavaju načela sadržana u ovim smjernicama;

c. se članice postaraju da su komercijalna preduzeća i druge relevantne glavne zainteresovane strane obavezna da ispunjavaju svoju obavezu poštovanja dječjih prava u digitalnom okruženju i da podstiču komercijalna preduzeća i relevantne glavne zainteresovane strane da ta prava podržavaju i podstiču;

d. obezbijede usaglašeno djelovanje i saradnju na nivou zemlje i na međunarodnom nivou u cilju poštovanja, zaštite i ostvarivanja prava djeteta u digitalnom okruženju.

U ovom tekstu:

- „dijete“ je svako lice mlađe od 18 godina;
- „digitalno okruženje“ obuhvata informaciono-komunikacione tehnologije (IKT), uključujući internet, mobilne i sa njima povezane tehnologije i aparate, kako i digitalne mreže, baze podataka, sadržaj i usluge.

2. Osnovna načela i prava

Načela i prava utvrđena u nastavku treba tumačiti tako kao da se primenjuju na sve odjeljke ovih smjernica.

2.1. Najbolji interesi djeteta

1. U svim mjerama koje se tiču djece u digitalnom okruženju, najbolji interesi djeteta su od prvenstvenog značaja. Kada vrše procjenu najboljeg interesa djeteta, članice treba da se na svaki način potrudu da usklade i kadgod je moguće, pomire pravo djeteta sa drugim pravima, posebno sa pravom na slobodu izražavanja i informisanje kao i pravo učešća.

2.2. Razvojni kapaciteti djeteta

2. Kapaciteti djeteta se razvijaju postepeno od rođenja do 18 godine života. Štaviše, djeca pojedinačno dostižu različite nivoe zrelosti u različitom starosnom dobu. Članice i druge relevantne glavne zainteresovane strane treba da prepoznaju razvojne kapacitete djece, uključujući djecu sa invaliditetom ili u osjetljivom položaju, i da se postaraju da su usvojene mjere politike i praksa koji odgovaraju potrebama svakog djeteta u odnosu na digitalno okruženje. To znači i da, na primjer, mjere politike koje su usvojene da bi adolescenti mogli da ostvare svoja prava mogu u značajnom mjeri da se razlikuju od mjera usvojenih za mlađu djecu.

2.3. Pravo na nediskriminaciju

3. Sva djeca uživaju prava djeteta bez razlike po bilo kom osnovu. Sva prava treba dati bez ikakve diskriminacije, bez obzira na djetetov uzrast, na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili društveno poreklo, imovinsko stanje, invaliditet, rođenje[1] ili drugi status djeteta, roditelja ili zakonskih staratelja.

4. S obzirom na to da treba uložiti napor u poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava svakog u digitalnom okruženju, mogu biti neophodne mjere namenjene za djecu u osjetljivom položaju, ako se ima u vidu da digitalno okruženje ima potencijal i da poveća osjetljivost položaja djece kao i da ih osnaži, zaštititi i pruži im podršku.

2.4. Pravo na saslušanje

5. Djeca imaju pravo da se slobodno izražavaju po svim pitanjima koja na njih utiču, i njihovom mišljenju treba posvetiti dužnu pažnju u skladu sa njihovim uzrastom i zrelošću.

6. Članice i druge relevantne glavne zainteresovane strane treba djecu da upoznaju sa njihovim pravima, uključujući sa pravima učešća, na način da to djeca mogu da razumiju, i koji odgovara njihovom stepenu zrelosti i okolnostima u kojima žive. Treba da im daju veće mogućnosti da se izraze uz pomoć IKT kao dopune neposrednog učešća licem u lice. Djeca treba da budu upoznata sa mehanizmima i uslugama koje im daju odgovarajuću podršku, i sa postupcima za podnošenje žalbe, traženja pravnih lijekova i pravne zaštite u slučaju da su im prava prekršena. Informacije o tome treba učiniti dostupnim i njihovim roditeljima i starateljima da bi oni mogli da djeci pruže podršku u ostvarivanju svojih prava.

7. Nadalje, članice i druge relevantne glavne zainteresovane strane treba aktivno da zainteresuju djecu da svrsishodno učestvuju u izradi, primjeni i ocjenjivanju zakonskih propisa, mjera politike, mehanizama, primjera prakse, tehnologija i finansijskih sredstava čiji je cilj poštovanje, zaštita i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju.

2.5. Dužnost da se angažuju ostale glavne zainteresovane strane

8. U skladu sa relevantnim međunarodnim standardima, primarna obaveza članica jeste poštovanje, zaštita i ostvarivanje prava svakog djeteta u njihovoj nadležnosti i obavezno angažovanje svih relevantnih glavnih zainteresovanih strana, posebno prosvjetnog sistema i sistema dječje zaštite, javnih institucija i komercijalnih preduzeća, glavnih zainteresovanih strana građanskog društva, kao i same djece i njihovih roditelja, zakonskih staratelja i svih drugih lica koja se brinu o djeci, u cilju efektivnog izvršenja tih obaveza.

9. Concerning the digital environment, each State should apply such measures as may be necessary to require that business enterprises meet their responsibility to respect the rights of the child in all their operations within the State's jurisdiction, and, as appropriate, in all their operations abroad when domiciled in its jurisdiction. Furthermore, States should encourage and

support by other relevant means business enterprises in understanding and respecting the rights of the child.

3. Operativna načela i mjere za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju

3.1. Pristup digitalnom okruženju

10. Pristup digitalnom okruženju i njegova upotreba važni su za ostvarivanje dječjih prava i osnovnih sloboda, za njihovu inkluziju, obrazovanje, učešće i održavanje društvenih i porodičnih veza. Kada djeca nemaju pristup digitalnom okruženju ili kada im je taj pristup ograničen zbog loše povezanosti, to može da negativno da se odrazi na njihovu mogućnost da u potpunosti ostvare svoja ljudska prava.

11. Članice treba da na odgovarajući način organizuju obezbjeđivanje za svu decu odgovarajućeg, po cijeni dostupnog i bezbjednog pristupa aparatima, povezivanju na mrežu, uslugama i sadržaju koji je naročito namijenjen djeci. Ako je tako nešto moguće na namenskim javnim mjestima, članice treba da preduzmu mjere da pristup digitalnom okruženju bude besplatan.

12. Članice treba da se postaraju da pristup digitalnom okruženju bude obezbjeđen za decu u okruženju u kojem se djeca obrazuju i pruža im se zaštita. Treba preduzimati posebne mjere za djecu u osjetljivom položaju, posebno za djecu koja žive u alternativnim oblicima zaštite, djecu koja su lišena slobode ili čiji su roditelji lišeni slobode, djeci u kontekstu međunarodnih migracija, djeci koja žive na ulici i djeci u seoskim sredinama. Naime, članice treba da zahtijevaju od pružalaca usluga na mreži da se postaraju da im usluge budu dostupne za djecu sa invaliditetom.

13. Povezivanje i pristup aparatima, uslugama i sadržaju treba da se odvija uz primjenu odgovarajućih mjera edukacije i opismenjavanja, u koje spadaju i one o rodnim stereotipima i društvenim normama koje bi mogle da ograniče djeci pristup i upotrebu tehnologije.

14. Članice treba da se postaraju da uslovi koji su povezani sa upotrebom nekog aparata koji može da se poveže na internet ili koji se primjenjuju na pružanje usluga ili sadržaja na mreži budu dostupni, pravedni, jasni, razumljivi, dostupni na jeziku djeteta i formulisani jasnim jezikom po mjeri djeteta i prema njegovom uzrastu po potrebi.

15. Članice treba da obezbijede pluralizam izvora visokokvalitetnih informacija i obrazovnog digitalnog sadržaja i usluga za djecu. Dječja prava treba da se uzimaju u obzir u odnosnim postupcima javne nabavke, na primjer obrazovnih alata, tako da pristup i upotreba digitalnih usluga i sadržaja ne bude neopravdano ograničena iz komercijalnih interesa ili zbog upotrebe komercijalnih filtera.

3.2. Pravo na slobodu izražavanja i informisanje

16. Digitalno okruženje ima značajan potencijal kao potpora za ostvarivanje dječjih prava na slobodu izražavanja, uključujući da traže, dobiju i podjele sve vrste informacija i ideja. Članice treba da preduzmu mjere da djeci garantuju prava da imaju i da izraze svoje mišljenje ili stav ili da se izraze o pitanjima koja su im od značaja, posredstvom medija koji oni sami izaberu, i bez obzira da li njihove stavove i mišljenja članica ili druge glavne zainteresovane strane primaju blagonaklono ili ne.

17. Djecu, kao kreatore i distributere informacija u digitalnom okruženju članice treba da edukuju, i to organizovanjem edukativnih programa, o tome kako da ostvare svoje pravo na slobodu u digitalnom okruženju uz istovremeno poštovanje prava i dostojanstva drugih, uključujući drugu djecu. Naime, nastavni predmet tih programa treba da bude sloboda izražavanja i zakonom propisana ograničenja te slobode, na primjer u cilju poštovanja prava na intelektualnu svojinu ili zabrana podsticanja na mržnju i nasilje.

18. Članice treba da iniciraju i ohrabre pružanje raznolikog visokokvalitetnog sadržaja i usluga na mreži od društvene i kulturne koristi za djecu kao podrške za njihov najpotpuniji razvoj i učešće u društvu. U to treba da spada najveća moguća količina visokokvalitetnog sadržaja koji je naročito izrađen za djecu, koji ona mogu lako da razumiju, na njihovom jeziku, i koji je prilagođen njihovom uzrastu i zrelosti. S obzirom na to, naročito su, pored ostalih sredstava značajne informacije o pravima djeteta, uključujući u digitalnom okruženju, vesti; zdravlje; informacije o polnosti. Naime, članice treba da se postaraju da djeca mogu da pronađu i istražuju javne medijske servise i visokokvalitetan sadržaj koji će im vjerovatno biti od koristi.

19. Kada članice propisima uređuju medije, ti propisi treba da sadrže odredbe o djeci u aktivnim oblicima komunikacije, i istovremeno ohrabrenje da se pružaju sadržaji koje stvara korisnik i da se uvode drugi participativni sistemi. Pažnja treba da se obrati i na pristup djece medijima na mreži, na njihovo prisustvo i način na koji se na njima djeca prikazuju.

20. Sva ograničenja dječjeg prava na slobodu izražavanja i informisanje u digitalnom okruženju treba da budu u skladu sa međunarodnim i evropskim konvencijama i standardima o ljudskim pravima. Članice treba da preduzimaju mjere da se postaraju da djeca budu upoznata sa propisanim ograničenjima, kao što je filtriranje sadržaja, na način koji odgovara njihovim razvojnim kapacitetima, i da su im date smjernice o odgovarajućim pravnim sredstvima, uključujući kako i kome da podnesu žalbu, da prijave zlostavljanje ili traže pomoć i savjet. Po potrebi, roditelji i staratelji treba da budu upoznati sa tim ograničenjima i odgovarajućim pravnim sredstvima.

3.3. Učešće, pravo na učešće u igri i pravo na okupljanje i udruživanje

21. Digitalno okruženje pruža posebne mogućnosti za ostvarivanje prava djece na učešće, učešće u igri i na mirno okupljanje i udruživanje, uključujući i posredstvom komunikacije na mreži, učestvovanje u igranju video igara, povezivanje preko mreža i zabavljanje. Članice treba da sarađuju sa drugim glavnim zainteresovanim stranama da propisima predvide pristup djece

takvim aktivnostima koje mogu da pospješe učešće, inkluziju, digitalno građansko vaspitanje i otpornosti kako na mreži tako i kada nisu povezana na mrežu.

22. Priznavanjem dječjeg prava na učešće u igri i rekreativnim aktivnostima u skladu sa njihovim uzrastom i stepenom zrelosti, članice treba da pruže čitav spektar podsticaja, mogućnosti za ulaganje, standarde i tehničke smjernice za proizvodnju i distribuciju digitalnog sadržaja i usluga koji su sa društvenog, građanskog, kulturnog, obrazovnog i rekreativnog aspekta korisni za svu djecu. Tu spadaju interaktivni alati i alati na bazi igara koji podstiču razvoj veština kao što su kreativnost, timski rad i rješavanje problema, u skladu sa njihovim razvojnim kapacitetima i posebnim akcentom na potrebe djece u osetljivom položaju. Kada djeca učestvuju u stvaranju sadržaja ili proizvodnji takvih alata, treba imati mjere za zaštitu intelektualne svojine djece.

23. Članice treba djecu, u skladu sa njihovim uzrastom i stepenom zrelosti, i u nepisanoj formi i posredstvom društvenih mreža i drugih medija, upoznaju sa njihovim pravima, a posebno pravima na učešće. Članice treba djecu da upoznaju i sa mogućnostima koje im stoje na raspolaganju, i gdje mogu da dobiju podršku da te mogućnosti iskoriste.

24. Članice treba da preduzmu mjere da se postaraju da djeca mogu efektivno da učestvuju u lokalnim, domaćim i svjetskim raspravama o mjerama politike i u političkim debatama i da pružaju podršku za razvoj građanskih i društvenih platformi na mreži koje olakšavaju učešće i uživanje prava na okupljanje i udruživanje, unapređuju njihov kapacitet za demokratsko građansko učešće i političku svijest. Članice treba i da se postaraju da se u slučaju učešća djece u digitalnom okruženju postupa svrsishodno, na osnovu postojeće dobre prakse o učešću djeteta i uz primjenu raspoloživih alata za procjenu.

25. Članice treba da preduzmu mjere da zaštite djecu koja ostvaruju svoje pravo na mirno okupljanje i udruživanje u digitalnom okruženju od praćenja i nadziranja, bilo da to čine organi članice neposredno ili u saradnji sa subjektima iz privatnog sektora. Kada su te mjere u sukobu sa ostvarivanjem prava djece, treba da podliježu uslovima i mjerama zaštite od zloupotrebe, u skladu sa međunarodnim i evropskim konvencijama i standardima o ljudskim pravima. Naime, oni treba da budu propisani zakonom koji je dostupan, predvidiv, sa opravdanim ciljem, neophodan u demokratskom društvu i srazmjeran opravdanom cilju koji se želi ostvariti, i predviđa efektivni pravni lijek.

3.4. Privatnost i zaštita podataka

26. Djeca imaju pravo na privatni i porodični život u digitalnom okruženju, što se odnosi i na zaštitu njihovih ličnih podataka i poštovanje poverljivosti njihove prepiske i privatnog saobraćanja.

27. Članice moraju poštovati, štititi i ostvarivati prava djece na privatnost i zaštitu podataka. Članice treba da se postaraju da relevantne glavne zainteresovane strane, posebno one koje obrađuju podatke o ličnosti, ali i vršnjaci, roditelji ili staratelji djece, i vaspitači, znaju za pravo djeteta na privatnost i zaštitu podataka o ličnosti i poštuju ga.

28. Članice i druge glavne zainteresovane strane treba da se postaraju da djeca znaju kako da ostvare svoje pravo na privatnost i zaštitu podataka, uz uzimanje u obzir njihovog uzrasta i stepena zrelosti i, po potrebi, uz usmjeravanje i savjet njihovih roditelja, staratelja, zakonskih staratelja i drugih lica zakonski odgovornih za dijete na način koji odgovara razvojnim kapacitetima djeteta.

29. Uočavajući da podaci o ličnosti mogu da se obrađuju na korist djece, članice treba da preduzmu mjere da se postaraju da se lični podaci o djeci obrađuju pravično, zakonito, precizno i bezbjedno, za određene svrhe i uz slobodno datu, eksplicitnu, valjanu i nedvosmislenu saglasnost djece odnosno, njihovih roditelja, staratelja ili zakonskog zastupnika, ili u skladu sa drugim opravdanim osnovom utvrđenim u zakonu. Treba poštovati načelo svođenja podatka na što manji broj, što znači da obrada podatka o ličnosti treba da bude adekvatna, relevantna i da ne bude prekomerna u odnosu na svrhu za koju se vrši.

30. Kada članice preduzimaju mjere da bi odlučile o uzrastu u kom se smatra da su djeca sposobna da daju saglasnost za obradu podataka o ličnosti, moraju se uzeti u obzir njihova prava, stavovi, najbolji interes i razvojni kapaciteti. Tada se mora vršiti praćenje i donijeti ocjena uz uzimanje u obzir istinskog razumevanja prakse prikupljanja podataka i tehnološkog razvoja. Ako su djeca mlađa od propisanog uzrasta i potrebna je saglasnost roditelja, članice treba da uvedu obavezu provjere uz ulaganje adekvatnih napora da je roditelj ili zakonski zastupnik djeteta dao saglasnost.

31. Članice treba da se postaraju da se vrši procjena vjerovatnog efekta namjere sa kojom se podaci obrađuju na prava djeteta i da obrada podataka bude tako koncipirana da se spriječi ili na najmanju mjeru svede rizik da obrada bude u sukobu sa tim pravima.

32. Članice treba da se postaraju da obrada posebnih kategorija podataka za koje se smatra da su osjetljivi, kao što su genetski podaci, biometrijski podaci jedinstveni za utvrđivanje identiteta djeteta, podaci o ličnosti koji se odnose na osude za krivična djela, i podaci o ličnosti koji otkrivaju rasno ili etničko poreklo, politička mišljenja, vjeroispovest i druga vjerovanja, psihičko i fizičko zdravlje, ili spolni život, treba u svim slučajevima da bude dozvoljeno kada postoje odgovarajuće mjere zaštite propisane zakonom.

33. Članice treba da se postaraju da informacije o alatima, parametrima i pravnim sredstvima za zaštitu privatnosti djeci budu na raspolaganju na lako dostupan, suvisao način po mjeri djeteta i njegovog uzrasta. Rukovalac podacima treba da upozna djecu odnosno, njihove roditelje ili staratelje ili zakonske zastupnike sa tim kako se njihovi podaci o ličnosti obrađuju. Oni treba da ih upoznaju sa time, na primjer, kako se podaci prikupljaju, čuvaju, koriste i objelodanjuju, kakva su im prava da svojim podacima pristupe, da ih isprave ili obrišu ili da se protive njihovoj obradi, i kako da svoja prava ostvare.

34. Članice treba da se postaraju da djeca odnosno, njihovi roditelji, staratelji ili zakonski zastupnici imaju pravo da povuku svoju saglasnost na obradu svojih podataka o ličnosti, da svojim podacima pristupe i da ih isprave ili obrišu, i to kada je obrada podataka protivzakonita i kada dovodi u pitanje njihovo dostojanstvo, bezbjednosti i privatnost.

35. U vezi sa obradom dječjih podataka o ličnosti, članice treba da primjenjuju, ili da uslove odgovarajuće glavne zainteresovane strane da primjenjuju, implicitne³ parametre zaštite privatnosti i integrisane mjere zaštite privatnosti uz uzimanje u obzir najboljeg interesa djeteta. Takvim mjerama u aparate i usluge treba ugraditi jake mjere zaštite prava na privatnost i zaštitu podataka.

36. Što se tiče na mrežu povezanih ili pametnih aparata, uključujući i one koji su ugrađeni u igračke i odjeću, članice treba naročito da se pobrinu da se načela, norme i prava na zaštitu podataka poštuju i kada su takvi proizvodi načelno namijenjeni djeci ili će ih djeca verovatno redovno koristiti ili će oni biti u fizičkoj blizini djece.

37. Praćenje ponašanja djece⁴, u ma kom obliku automatske obrade podataka o ličnosti sastoji se od primjene „profila“ na djetetu, posebno da bi se donijela odluka o djetetu ili da bi se izvršila analiza ili predvidjele djetetove lične preference, ponašanje, stavovi, treba da bude zabranjeno zakonom. U izuzetnim slučajevima, članice mogu ovu zabranu ukinuti kada je to u najboljem interesu djeteta ili preteže interes javnosti, pod uslovom da se zakonom predvide odgovarajuće zaštitne mjere.

38. Djeca ne smiju biti predmet proizvoljnog ili protivpravnog miješanja u njihovu privatnost u digitalnom okruženju. Mjere kojima može da se ograniči dječje pravo na privatnost se moraju primjenjivati u skladu sa zakonom, sa opravdanim ciljem, moraju biti neophodne u demokratskom društvu i srazmjerne opravdanom cilju koji se želi postići. Mjere nadzora ili presretanja se naročito moraju uskladiti sa ovim uslovima i treba da budu predmet efektivnog, nezavisnog i nepristrasnog nadzora.

39. Članice ne treba zabrane zakonom ili u praksi izostavljanje⁵, zamjenu⁶ ili primjenu tehnologija za šifrovanje za djecu.

3.5. Pravo na obrazovanje

40. Članice treba aktivno da podstiču i ulažu u mogućnosti koje nudi digitalno okruženje u cilju ostvarivanja dječjeg prava na obrazovanje. Cilj obrazovanja je razvoj djetetove ličnosti, talenata i psihičkih i fizičkih sposobnosti do najvećeg potencijala, i priprema djeteta za odgovoran život u slobodnom društvu. Da bi se postigao ovaj cilj, važno je da znanje i sredstva iz digitalnog okruženja budu na raspolaganju svoj djeci na način koji je inkluzivan i uzima u obzir dječje razvojne kapacitete i posebne okolnosti djece u osjetljivom položaju.

Digitalna pismenost

41. Članice treba da podstiču razvoj digitalne pismenosti, uključujući medijsku i informatičku pismenost i digitalno građansko vaspitanje, da bi se postarale da djeca imaju kompetencije da se mudro angažuju u digitalnom okruženju i otpornost da se izbore sa povezanim rizicima.

---

³podrazumijevane.-prim. prev

⁴profilisanje- prim.prev

⁵Anonymity - anonimizacija

⁶Pseudonymity – pseudonimiju <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/050117/050117-vest2.html>

Digitalno građansko vaspitanje treba da bude dio osnovnog plana i programa učenja od najranijeg doba, uz uzimanje u obzir razvojnih kapaciteta djece.

42. U cilju pružanja podrške širokom spektru prva djeteta, sticanje digitalne pismenosti treba da se sastoji iz sticanja tehničkih i funkcionalnih kompetencija koje omogućavaju upotrebu čitavog spektra alata i sredstava na mreži, kao i sticanje vještina koje se odnose na stvaranje sadržaja i kritičko razumijevanje digitalnog okruženja, njegovih mogućnosti i rizika.

43. Digitalna pismenost treba da se efektivno podstiče u sredini u kojoj djeca koriste internet, posebno u školama i organizacijama koje rade sa djecom i za njih. Članice treba i da podstiču i pružaju podršku za digitalno opismenjavanje roditelja i staratelja posredstvom mehanizama preko kojih članica dopire do roditelja kao osnovnog sredstva za stvaranje bezbjednijeg i održivog digitalnog okruženja za djecu i porodice.

44. Uočavanjem potencijalne prednosti mjera obrazovne politike koje se oslanjaju na upotrebu digitalnih mreža u povezivanje formalnog i neformalnog obrazovanja, pa i kod kuće, članice treba da se postaraju da djeca koja nemaju sredstva kod kuće ili koja žive u domovima za djecu zbog toga ne budu u nepovoljnom položaju.

45. Članice i druge relevantne glavne zainteresovane strane treba da se naročito potrudu da, posredstvom sistema obrazovanja i kulture, podstiču i pruže podršku za razvoj digitalne pismenosti djece koja nemaju veliki ili nemaju nikakav pristup digitalnoj tehnologiji iz društveno-geografskih ili društveno-ekonomskih razloga, kao i ponekada zbog svog prebivališta kao i djece koja imaju pristup digitalnoj tehnologiji ali je ne koriste, koja nemaju vještine da je koriste ili nedovoljno koriste digitalnu tehnologiju jer su u osjetljivom položaju, posebno djeca sa invaliditetom.

46. Članice treba i da se potrudu da djevojčice više koriste informaciono-komunikacione tehnologije i da podstiču jednakost mogućnosti i ishoda za svu djecu.

Obrazovni programi i sredstva

47. Članice treba da se postaraju da djeci bude dostupno dovoljno visokokvalitetnih obrazovnih sredstava, aparata i infrastrukture koji su im od koristi za rad u digitalnom okruženju i idu u prilog njihovom formalnom, neformalnom i informalnom obrazovanju. Oni se mogu izrađivati i distribuirati u saradnji sa drugim relevantnim glavnim zainteresovanim stranama. Kada se one obezbjeđuju treba vršiti procjenu na osnovu tekuće dobre prakse i neophodnih mjera koje članice i ostale glavne zainteresovane strane preduzimaju da održe visok standard obrazovanja od značaja za digitalno okruženje.

48. Članice treba da, uz učešće djece, izgrađuju i unapređuju obrazovne i edukativne inicijative i programe i korisničke alate za djecu, roditelje ili staratelje i vaspitače i volontere koji rade sa djecom. Programi treba da omoguće sticanje znanja o preventivnim mjerama, pravima i obavezama u digitalnom okruženju, otkrivanju i prijavljivanju povreda prava, pravnim lekovima i raspoloživoj pravnoj zaštiti. Posebno, takvi programi treba da omoguće djeci da nauče da razumiju, u skladu sa njihovim uzrastom i razvojnim kapacitetima, šta znači dati saglasnost,

poštovanje ostalih osnovnih prava, onih koja imaju oni i drugi, da traže pravnu zaštitu kada je potrebna i da koriste raspoložive alate da zaštite i ostvare svoje prava u digitalnom okruženju. Štaviše, programi treba da omoguće da djecarazumiju i izbore se sa potencijalno štetnim sadržajima (kao što su nasilje i samopovređivanje, pornografija za odrasle, materijali za seksualnu zloupotrebu djece, diskriminacija i rasizam, govor mržnje) i ponašanjem (kao što su mamljenje djece u seksualne svrhe ili „vrbovanje“, maltretiranje i uznemiravanje, protivpravna obrada podataka o ličnosti, kršenje prava na intelektualnu svojinu), i potencijalnim posljedicama načina na koji bi informacije o djeci ili koja djeca dijele mogle dalje da se piro u različitim sredinama i posredstvom drugih.

49. Institucije formalnog i neformalnog obrazovanja i kulture (uključujući arhive, biblioteke, muzeje, dječje i omladinske organizacije i druge obrazovne institucije) treba da dobiju podršku i ohrabrenje da izrađuju i stavljaju na raspolaganje raznorodne digitalne i interaktivne materijale za učenje i da sarađuju sa svim institucijama bez razlike na najpovoljnijem unaprjeđenju mogućnosti za učenje s obzirom na digitalno okruženje.

3.6. Pravo na zaštitu i bezbjednost

50. Uzimajući u obzir razvoj novih tehnologija, djeca imaju pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, eksploatacije i zloupotrebe u digitalnom okruženju. U mjerama zaštite treba uvijek voditi računa o najboljem interesu djeteta i njegovim razvojnim kapacitetima i o tome da se bez potrebe ne ograničava ostvarivanje ostalih prava.

51. Ima nekoliko oblasti u kojima se problemi po zdrav razvoj i dobrobit djeteta mogu javiti u vezi sa digitalnim okruženjem, u koje spadaju sljedeći ali i drugi štetni rizici od:

- seksualne eksploatacije i zlostavljanja, mamljenja u seksualne svrhe (vrbovanje), regrutovanje djece preko interneta za potrebe činjenja krivičnih djela, učešće u ekstremnim političkim ili verskim pokretima ili u svrhu trgovine ljudima (rizici od kontakta);
- ponižavajuće i stereotipno prikazivanje žena i naročito djece, sa naglaskom na seksualnost; prikazivanje i veličanje nasilja i samopovređivanja, posebno samoubistva; omalovažavajući, diskriminišući ili rasistički izrazi ili opravdavanje takvog ponašanja; reklamiranje, sadržaj za odrasle (rizici od sadržaja);
- maltretiranje, proganjanje i ostali vidovi uznemiravanja, distribucija seksualnih slika bez pristanka, iznuda, govor mržnje, hakovanje, kockanje, nezakonito preuzimanje sa interneta i druga kršenja prava na intelektualnu svojinu, eksploatacija u komercijalne svrhe (rizici od ponašanja);
- prekomjerna upotreba, nespavanje i tjelesna povreda (rizici po zdravlje).

Svi pomenuti faktori mogu štetno da utiču na fizičku, emocionalnu i psihološku dobrobit djeteta.

Mjere za otklanjanje rizika u digitalnom okruženju

52. Imajući na umu brzinu kojom nove tehnologije mogu da se pojave, članice treba da preduzimaju mjere predostrožnosti, i na osnovu redovne procjene štetnih rizika po dječje zdravlje, uprkos tadašnjeg odsustva izvjesnosti u pogledu naučnog i stručnog znanja o postojanju takvih rizika.

53. Članice treba da podstiču i daju podsticaje komercijalnim preduzećima da primjenjuju načelo bezbjednosti integrisane mjere bezbjednosti, integrisane mjere zaštite privatnost, implicitne mjere zaštite privatnosti kao vodećih načela na kojima počivaju karakteristike i funkcije proizvoda i usluga koji su namjenjeni djeci ili ih ona koriste.

54. Kada članice podstiču komercijalna preduzeća na uspostavljanje, proizvodnju i redovno ažuriranje mjera roditeljske kontrole u cilju ublažavanja rizika po djecu u digitalnom okruženju, treba da se postaraju da se te mjere kontrole uspostavljaju i primjenjuju uz uzimanje u obzir razvojnih kapaciteta djece, i da nje njima ne pothranjuju diskriminišući stavovi, krši pravo djece na privatnost ili se djeci uskraćuje pravo na informisanje, u skladu sa njihovim uzrastom i stepenom zrelosti.

Mjere zaštite i edukacije

55. Treba usvojiti posebne mjere i politike za zaštitu sasvim male djece od preranog izlaganja digitalnom okruženju zbog malobrojnih prednosti koje ono ima za zadovoljenje njihovih određenih tjelesnih, psiholoških, društvenih i stimulativnih potreba.

56. Članice treba da uvedu obavezu primjene efektivnih sistema za proviru uzrasta i tako se postaraju da djeca imaju zaštitu od proizvoda, usluga i sadržaja u digitalnom okruženju koji je zakonom zabranjen za određen uzrast, uz primjenu metoda koje poštuju načelo svođenja podatka na što manji broj.

57. Članice treba da preduzmu mjere da djeca budu zaštićena od iskorišćavanja u komercijalne svrhe u digitalnom okruženju, uključujući izlaganje oblicima reklamnog oglašavanja i marketinga koji nije prikladan uzrastu djeteta. U to spada staranje da komercijalna preduzeća ne posluju nepošteno, uz uslov da djeca mogu da jasno uoče da se radi o digitalnom reklamnom oglašavanju i marketingu koje je kao takvo namenjeno djeci, i uz uslov da sve relevantne glavne zainteresovane strane ograniče obradu podataka o ličnosti djece za komercijalnu svrhu.

58. Članice se ohrabruju na saradnju sa medijima, uz dužno poštovanje slobode medija, sa obrazovnim institucijama i drugim relevantnim zainteresovanim stranama, na izradi programa edukacije sa ciljem da se zaštite djeca od štetnog sadržaja kao i spriječi njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima na mreži.

59. Članice treba da preduzmu mjere da ohrabre komercijalna preduzeća i druge relevantne glavne zainteresovane strane da formulišu i primjenjuju mjere politike za rješavanje problema nasilja na internetu, uznemiravanja i podsticanja na mržnju i nasilje u digitalnom okruženju. Te

mjere politike treba da se sadrže jasne informacije o neprihvatljivom ponašanju, mehanizmima prijavljivanja i svrsishodne podrške za djecu umiješanu u takva djela.

60. Članice treba da dijele primjere pozitivne prakse o načinima na koji se otklanjaju rizici u digitalnom okruženju, kako u vezi sa prevencijom tako i sredstvima pravne zaštite. Članice treba da uvedu mjere edukacije javnosti o mehanizmima dobijanja psihološke pomoći, prijavljivanja nasilja i podnošenja žalbe.

Mjere u pogledu materijala u kojem se prikazuje ili opisuje seksualno zlostavljanje djece

61. U radu policije u vezi sa materijalom u kojem se prikazuje seksualno zlostavljanje djece težište treba da bude na žrtvi sa najvećim mogućim stavljanjem prioriteta na utvrđivanje identiteta, mjesta, zaštitu i pružanje usluga oporavka djeci koja su predmet takvog materijala.

62. Članice treba neprekidno da prate da li se i kako se materijali u kojima se prikazuje seksualno zlostavljanje djece drže na serverima u njihovoj nadležnosti i da obavežu organe reda i mira da uspostave baze podataka sa „heševima”, [2] u cilju ubrzanog postupka za utvrđivanje identiteta i mjestadjece podvrgnute seksualnom iskorišćavanju ili zlostavljanju i privođenju počinitelaca.

63. Članice treba da zajedno sa komercijalnim preduzećima rade na pružanju pomoći, uključujući pružanje odgovarajuće tehničke podrške i opreme, organima reda i mira i tako pomogli u utvrđivanju identiteta počinitelaca krivičnih djela protiv djece i prikupljanju dokaza potrebnih u krivičnom postupku.

64. Imajući na umu raspoložive tehnologije i njihovo izuzeće od opštih obaveza praćenja, članice treba da obavežu komercijalna preduzeća da preduzimaju opravdane, srazmerne i efektivne mjere u cilju staranja da njihove mreže ili usluge na mreži ne budu zloupotrebene u krivične ili druge protivzakonite svrhe na načine koji mogu da štete djeci, na primjer u odnosu na proizvodnju, distribuciju, obezbjeđivanje pristupa, oglašavanje ili čuvanje materijala na kojem se prikazuje seksualno zlostavljanje djece ili drugih oblika zlostavljanja djece na mreži.

65. Članice treba da obavežu relevantna komercijalna preduzeća na upotrebu spiskova heševa čime obezbjeđuju da se njihove mreže ne zloupotrebljavaju za čuvanje ili distribuciju slika seksualnog zlostavljanja djece.

66. Članice treba da obavežu komercijalna preduzeća i druge relevantne zainteresovane strane da odmah preduzimu sve potrebne korake za očuvanje raspoloživosti metapodataka o materijalu koji prikazuje seksualno iskorišćavanje ili zlostavljanje djeteta koji se nalazi na lokalnim serverima, da ih stavi na raspolaganje organima reda i mira, ukloni te materijale i, do njihovog uklanjanja, zabrani pristup takvim materijalima na serverima koji nisu u njihovoj nadležnosti.

3.7. Pravna sredstva

67. Članice treba da se postaraju za efektivno izvršavanje svojih obaveza u skladu sa članom 6 i 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima (ETS br. 5), i drugim međunarodnim i evropskim instrumentima o ljudskim pravima, u cilju ostvarivanja prava djeteta na djelotvorni pravni lijek kada su mu povređena ljudska prava i osnovne slobode u digitalnom okruženju. To podrazumijeva omogućavanje da dijete, kao i njegovi roditelji ili zakonski zastupnici, na

raspoloživ, poznat, dostupan, pristupačan način po mjeri djeteta, podnesu žalbu i traže pravnu zaštitu. U zavisnosti od toga koja je povreda prava u pitanju u djelotvorna pravna sredstva mogu da budu istraga, izjašnjenje, odgovor, ispravka, postupak, neposredno uklanjanje nezakonitog sadržaja, izvinjenje, povraćaj u pređašnje stanje, ponovo priključenje, odšteta.

68. Djeca treba da dobiju informacije i savjet o raspoloživim pravnim sredstvima na domaćem nivou na način prilagođen njihovom uzrastu i stepenu zrelosti, na jeziku koji mogu da razumeju i koji je rodno osjetljiv i u kom se vodi računa o raznolikosti kultura. Postojećim mehanizmima i postupcima treba obezbijediti da pristup pravnim sredstvima bude brz i po mjeri djeteta, i da djeci daje odgovarajuću pravnu zaštitu.

69. Članice treba da se postaraju da u svim predmetima pristup sudu ili pravosudnom preispitivanju upravnih sredstava zaštite i drugi postupci budu raspoloživi, u skladu sa načelima utvrđenim u Smjernicama Komiteta ministara Vijeća Evrope o pravosuđu po mjeri djeteta (2010).

70. Članice treba, po potrebi, i da za djecu odnosno, njihove roditelje i zakonske zastupnike obezbijede vansudske mehanizme, upravna i druga sredstva kojim se traži pravna zaštita, kao što je posredstvom zaštitnika djece⁷ i drugih domaćih institucija za zaštitu ljudskih prava i organa za zaštitu podataka. Treba redovno preispitivati raspoloživost, adekvatnost i delotvornost ovih mehanizama za rešavanje predmeta povrede i zloupotrebe prava djeteta u digitalnom okruženju.

71. Članice kao prvi odgovorni subjekti, treba da preduzimaju odgovarajuće korake da djecu zaštite od komercijalnih preduzeća koja zloupotrebljavaju njihova ljudska prava u digitalnom okruženju i da se postaraju da djeca imaju pristup efektivnim sredstvima pravne zaštite, između ostalog i putem:

- a. primjene politika i mjera kojim se komercijalna preduzeća ohrabruju da uvedu sopstvene mehanizme zaštite i podnošenja žalbe u skladu sa kriterijumima efektivnosti utvrđenim u Osnovnim načelima Ujedinjenih nacija o poslovanju i ljudskim pravima, uz staranje da ti mehanizmi ne ometaju djetetov pristup sudskim i vansudskim mehanizmima članice;
- b. ohrabivanjem komercijalnih preduzeća da pružaju informacije koje su dostupne, odgovaraju uzrastu i raspoložive su na jeziku djeteta o tome kako podnijeti žalbu i tražiti pravnu zaštitu kod mehanizama za zaštitu i podnošenje žalbe;
- c. uvođenja obaveze za komercijalna preduzeća da na svojim platformama ili kao sastavni dio svoje usluge, za svakoga, a posebno za djecu, na jednostavan način omoguće prijavljivanje materijala ili radnji koje ih zabrinjavaju i da se sa prijavama koje prime postupa efikasno i u razumnom vremenskom rasponu.

4. Domaći osnov

---

⁷Dejčji ombudsman – prim.prev

4.1. Zakonski osnov

72. Zakoni i mjere politike koje se odnose na digitalno okruženje treba da se procjenjuju, u fazi izrade nacрта, uz uzimanje u obzir efekta koji će njihova primjena imati na dječje uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Članice treba da u redovnim vremenskim razmacima, a i po potrebi, ažuriraju zakonski osnov da bi omogućili puno ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju.

73. Cjelovit zakonski osnov treba da predvidi preventivne i zaštitne mjere u odnosu na digitalno okruženje; mjere podrške za roditelje i staratelje; zabrani sve oblike nasilja, iskorišćavanja i zlostavljanja, sadrži efektivne pravne lekove, usluge oporavka i reintegracije; uspostavi rodno-oseitljivu psihološku pomoć za dijete, izveštavanje i mehanizme za podnošenje žalbe; obuhvati mehanizme za konsultovanje i učešće po mjeri djeteta; i uspostavi mehanizme za utvrđivanje odgovornosti u cilju borbe protiv nekažnjivosti.

74. Članice treba da se postaraju da zakonski osnov obuhvati čitav spektar protivzakonitih djela koja mogu da se počine u digitalnom okruženju, koja po mogućnosti treba formulisati bez suviše upotrebe stručno-tehnoloških termina, i tako da se ostavi prostor za pojavu novih tehnologija. Osnov treba da obuhvati definicije prestupa, krivičnu, građanskopravnu i upravnu odgovornost i sankcije za fizička i pravna lica, i odredbe o uslugama za djecu. Treba valjano uzeti u obzir relevantne instrumente, kao što su Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201), Konvencija o visokotehnološkom kriminalu (ETS br. 185) i Fakultativne protokole uz Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2000.) i o postupku dostavljanja i razmatranja predstavki (2011.), koji mogu da posluže kao mjerila za reformu krivičnog prava i širu reformu zakonskog osnova i usluga i mogu da budu osnov za izradu jednog efektivnog zakonskog okvira.

75. Kada dođe do kršenja prava u obliku vršnjačkog nasilja ili zlostavljanja na mreži, članice treba da koliko god je moguće primjenjuju odgovarajuće i adekvatne preventivne i restorativne pristupe, uz sprječavanje stvaranja od djece počilaca krivičnih djela⁸.

76. Članice treba da uspostave zakonski osnov koji se primjenjuje na obradu podataka ličnosti djece i redovno ocjenjuje ukupna efektivnost takvog osnova. Dužnu pažnju treba posvetiti relevantnim međunarodnim i evropskim instrumentima koji upućuju na načela i prava zaštite podataka, kao što su Konvencija za zaštitu pojedinaca u pogledu automatske obrade podatka o ličnosti (ETS br. 108).

77. Važeći zakonski osnov treba da predviđa da su nezavisni organi za zaštitu podataka nadležni da rješavaju po žalbama koja podnose djeca odnosno, njihovi roditelji ili zakonski zastupnici za nezakonitu obradu podataka o ličnosti djece i da su osnovani efektivni mehanizmi koji omogućavaju djeci da traže ispravku ili brisanje svojih podataka ako se oni obrađuju suprotno odredbama domaćeg prava ili kada djeca povuku svoju saglasnost. Na zahtjev, relevantne javne i

---

⁸Tzv. „kriminalizacija“ djece.- prim.prev.

privatne glavne zainteresovane strane treba da imaju obavezu da takav sadržaj uklone i obrišu brzo i bez naknade.

78. Članice treba da stvore nedvosmisleno i predvidivo zakonodavno i regulatorno okruženje koje je od pomoći komercijalnim preduzećima i drugim glavnim zainteresovanim stranama da izvrše svoju obavezu poštovanja prava djeteta u digitalnom okruženju u svim fazama svog poslovanja.

79. Članice treba da se postaraju da djeca i njihovi zakonski zastupnici mogu da traže nadoknadu kada počinioci povrede ili zloupotrebe njihova prava. Po potrebi, treba razmisliti o mogućnosti osnivanja fonda za isplatu nadoknade djeci koja su žrtve ili uvođenja mjera i programa sa ciljem da se pruža terapijska ili podrška druge vrste.

Posebni uslovi za registraciju najvišeg internet domena državnih kodova.

80. Kada dodjeljuju ugovor ili dozvolu subjektu da postane registar najvišeg internet domena državnih kodova, članice treba da između ostalih uslova propišu nedvosmislene uslove da se vodi računa o najboljem interesu djeteta. U te uslove treba, na primjer, uvrstiti nedvosmisleno zabranu da se u registar upiše ili da se koristi naziv domena kojim se javno oglašava ili sugeriše da materijal koji prikazuje seksualno zlostavljanje djeteta može biti dostupan na nekom od domena iz delokruga registra i da registar osniva mehanizme kojima se obezbjeđuje da takvu politiku izvršavaju između ostalih i oni koji vode registar i oni koji se u njega upisuju. Iste uslove treba primijeniti i na registrovanje generički internet domen najvišeg nivoa.

81. Kada subjekt koji vodi registar predloži da se otvori ili obnovi neka lokacija ili usluga namenjena djeci ili za djecu u znatno velikom broju u okviru njegovog domena državnog koda, članice treba da se postaraju da registar ili drugi nadležni organ postavi kao uslov da oni koji žele da se registruju moraju imati odgovarajuće mjere politike za zaštitu djece. Tu može, na primjer, da spada obaveza da niti lice koje želi da se registruje niti lice koje za njega radi na poslovima u vezi sa pružanjem usluge ili upravljanjem podataka koji nastaju u postupku pružanja usluge ne smiju biti osuđivani za krivično delo seksualnog iskorišćavanja ili seksualnog zlostavljanja djece ili za neki drugo slično krivično djelo.

4.2. Politika i institucionalni osnov

Opšta usaglašenost strategije i politike

82. Da bi se postigla veća usklađenost i usaglašenost mjera politike s obzirom na sva prava djeteta u digitalnom okruženju, članice treba da uspostave cjelovit strateški pristup na nivou zemlje, i postaraju se da politike i mjere budu dosljedne i da se uzajamno pospešuju. To može biti donošenje strategije ili akcionog plana ili na precišćen način ugrađivanje obraćanja posebne pažnje na prava djeteta u digitalnom okruženju u postojećim akcionim planovima, strategijama ili mjerama politike.

83. U cjelovitom strateškom pristupu na nivou zemlje treba utvrditi nadležna tijela koja imaju obavezu i ovlašćenje da primjenjuju u njemu utvrđene mjere, sa realističnim ciljevima i tačno utvrđenim rokovima za njihovo ostvarenje, odgovarajućim ljudskim resursima i finansijskim

sredstvima, i utemeljena na savremenim naučnim saznanjima, pozitivnoj praksi i istraživanjima koja su u toku i za koja su obezbjeđena adekvatna finansijska sredstva.

84. Članice treba da uključe u rad sve relevantne glavne zainteresovane strane, kao što su zaštitnici djece i druge nezavisne institucije za zaštitu ljudskih prava, glavne zainteresovane strane u sektoru obrazovanja, organe za zaštitu podataka, komercijalna preduzeća i građansko društvo u koncipiranje, formulisanje, primjenu i praćenje primjene domaće strategije i akcionog plana. Naime, članice treba da se postaraju da djeca budu konsultovana i osnažena da mogu da doprinesu tim procesima, uz saglasnost koju daju na osnovu valjanog saznanja i u skladu sa svojim razvojnim kapacitetima. Dužnu pažnju treba posvetiti stavovima djece. Djeca treba da budu upoznata sa tim kako se njihovi stavovi uzimaju u obzir i kako utiču na proces odlučivanja. Treba staviti na raspolaganje adekvatne resurse za obezbjeđenje svrsishodnog učešća djece.

85. Treba izraditi metodologije da bi sve glavne zainteresovane strane i na svim nivoima mogla da se vrši procena napretka i ocjenjivanjemjera koje su predviđene domaćom strategijom i akcionim planom. Ocjenjivanje treba da se vrši redovno sa ciljem da se utvrde politike i mjere kojima se djelotvorno i na odgovarajući način poštuju, štite i ostvaruju prava djece u digitalnom okruženju.

86. Članice treba da preduzmu odgovarajuće mjere za što veće širenje informacija o donijetim strategijama i akcionim planovima i njihovoj primjeni.

Mjere politike za pojedinačne sektore

87. Članice treba da se postaraju da mjere politike i inicijative formulišu na osnovu rigoroznih i najnovijih činjenica o iskustvu djece u digitalnom okruženju, da bi mogle da se utvrde sve postojeće mogućnosti za djecu i rizici po njih, utvrde koja su kretanja u povoju i vodi smišljena politika sa dovoljno sredstava da se obezbijedi dobrobit djece u digitalnom okruženju.

88. Članice treba da izrade i primjene mjere politike koje idu u prilog obrazovnih, kulturnih i institucionalnih pružalaca korisnih materijala za djecu da bi se oni učinili dostupni djeci, roditeljima i starateljima u digitalnom okruženju.

89. Članice treba da povećaju odgovornost regulatornih agencija za donošenje, uvođenje i primjenu standarda i smjernica od značaja za prava djeteta u digitalnom okruženju.

90. Članice treba da preduzmu mjere, uključujući izradu mjera politike, operativnih smjernica odnosno pravila ponašanja, u cilju edukacije i pružanja podrške komercijalnim preduzećima u njihovoj nadležnosti s obzirom na njihovu ulogu, obaveze i efekat na prava djeteta, i njihovu saradnju sa relevantnim glavnim zainteresovanim stranama.

91. Članice treba da formulišu, u svom sistemu dečje zaštite, cjelovitu politiku zaštite i bezbjednosti u kojoj se eksplicitno bave digitalnim okruženjem i kojoj doprinos daju sve relevantne glavne zainteresovane strane, uključujući djecu. Takva politika treba da vodi računa o postojećim standardima i smjernicama, kao što su Smjernice Vijeća Evrope o objedinjenim domaćim strategijama za zaštitu djece od nasilja (2009).[3]

92. Članice treba da uvedu strategije za onemogućavanje pristupa njihovih građana materijalu koji prikazuje seksualno zlostavljanje djece koji se nalazi u njihovoj nadležnosti, u skladu sa njihovim zakonskim propisima ili korpusom međunarodno priznatih kriterijuma.

93. Članice treba da uključe komercijalna preduzeća i druge relevantne zainteresovane strane u primjenu sektorskih mjera politike, i to mjere politike zaštite i bezbjednosti i sa njom povezanih edukativnih mjera.

Otklanjanje rizika i efekata na prava djeteta

94. Članice treba da uvedu uslov za komercijalna preduzeća i druge glavne zainteresovane strane da vrše detaljnu provjeru poslovanja u cilju utvrđivanja, sprječavanja i ublažavanja njihovih efekata na prava djeteta u digitalnom okruženju.

95. Članice treba da uvedu uslov za komercijalna preduzeća da redovno vrše procjenu rizika po prava djeteta s obzirom na digitalne tehnologije i proizvode, usluge i mjere politike i da pokažu da preduzimaju opravdane i srazmjerne mjere za kontrolu takvih rizika i njihovo ublažavanje.

96. Članice treba da ohrabre komercijalna preduzeća na izradu, primjenu i redovno preispitivanje i ocjenjivanje politika, standarda i pravila ponašanja u datom industrijskom sektoru o djeci u cilju stvaranja najvećih mogućih prilika i otklanjanja rizika u digitalnom okruženju.

97. Uočavajući da roditelji, staratelji i drugi mogu da se oslone na objavljene uslove pod kojima se pružaju usluge na mreži kao na smjernice o adekvatnosti tih usluga za njihovo dijete, imajući na umu raspoložive tehnologije i bez uticaja po odgovornost posrednika na internetu, članice treba da uvedu uslov za komercijalna preduzeća da preduzmu opravdane, srazmerne i efektivne mjere da obezbijede da se njihovi uslovi pod kojima se pružaju usluge primjenjuju i poštuju.

Institucionalni aspekti, mehanizmi i usluge

98. Članice treba da se postaraju da se u djelokrugu institucija čija je obaveza da jamče ljudska i dječja prava uvrsti nadležnost za prava djeteta u digitalnom okruženju, na primjer, tako što će podsticati razvoj vještina digitalne pismenosti, proizvodnju visokokvalitetnog digitalnog sadržaja i usluga od društvene, obrazovne i kulturne dobiti za djecu i mehanizme po mjeri djeteta za konsultaciju i učešće.

99. Članice treba da se postaraju da ima institucija ili mehanizama koji će da primaju, istražuju i rješavaju žalbe djece i njihovih roditelja ili zakonskih zastupnika za povrede i zloupotrebu ljudskih prava s obzirom na digitalno okruženje, uz primjenu postupaka u kojima se tokom čitavog postupka vodi računa o djeci i u kojima se osigurava pravo djeteta na privatnost i predviđa praćenje i kontrola primjene izrečenih mjera.

100. Nadležni organi treba da uspostave dostupne, bezbjedne, povjerljive, rodno-osjetljive mehanizme za pružanje psihološke pomoći, prijavljivanje i podnošenje žalbe po mjeri djeteta, na primjer posredstvom javnih tijela, dežurnih i drugih sos-telefona i besplatne aplikacije za časkanje pod kontrolom sos-linija za djecu i internet platforme, kao ključne elemente domaćeg sistema dječje zaštite, sa odgovarajućim vezama do službi za pružanje podrške djeci i organa reda i mira, i po potrebi, u saradnji sa spoljnim glavnim zainteresovanim stranama. Tu treba da

spadaju sva mjesta kontakta gdjebezbjedno, besplatno i po mjeri djeteta može da se relevantnom organu prijavi nasilje, iskorišćavanje i zlostavljanje u digitalnom okruženju. Takvi mehanizmi treba da osiguraju pravo djeteta ili njegovih roditelja ili zakonskih zastupnika na povjerljivost i anonimnost.

101. Članice treba da ohrabre telekomunikacione kompanije da se odreknu troškova dolaznih poziva preko sos telefona za djecu otvaranjem besplatnih telefonskih linija.

102. Članice treba da se postaraju da postoje efektivni mehanizmi za anonimno prijavljivanje postojanja sumnjivog nezakonitog materijala na mreži, posebno materijala koji prikazuje seksualno zlostavljanje djece.

103. Članice treba, kao dio sistema dječje zaštite, da se postaraju za pristup i da obezbijede odgovarajuće i rodno-osjetljive usluge podrške i pomoć za djecu čija su prava i privatnost povrijeđeni ili koja su bila podvrgnuta seksualnom iskorišćavanju ili zlostavljanju u digitalnom okruženju, uključujući usluge kojima se obezbjeđuje fizički i psihološki oporavak djeteta i njegova reintegracija u društvo i sprječava da se od djeteta ponovo pravi žrtva⁹.

104. Članice treba da se postaraju da odgovarajući programi liječenja budu raspoloživi za lica osuđena za seksualna krivična djela koja uključuju djecu u digitalnom okruženju, i da su usluge na raspolaganju svima koji su zabrinuti zbog mogućnosti da će počiniti spolno krivično djelo koje uključuje dijete, uključujući u digitalnom okruženju.

Ulaganja, sredstva i osposobljavanje

105. Članice treba da ulažu u hardver, softver, mogućnost povezivanja¹⁰ i odgovarajuću širinu frekventnog pojasa i osposobljavanje nastavnika u školama u cilju pružanja podrške za obrazovanje.

106. Članice treba da se postaraju da se na početnom osposobljavanju i osposobljavanju na radnom mjestu vaspitači obavještavaju i osnažuju tako da mogu da pruže podršku djeci da steknu vještine i pismenost koji su im nepohodni za ostvarivanje svojih prava u digitalnom okruženju.

107. Članice treba da se postaraju da politike i mjere obezbjeđuju materijale, osposobljavanje i podršku za obrazovne institucije koja im je potrebna da bi mogli preduzmu preventivne i zaštitne mjere za djecu, uključujući u školi, protiv nasilja i zloupotrebe digitalnih medija, na načine kojima se sprječava eskalacija, pruža odgovarajuća podrška djeci na koje su takve radnje djelovale i koja su u njih bila uključena, i pruža im pravnu zaštitu i gradi otpornost.

108. Članice treba da preduzmu mjere da se postaraju da su sklopljeni odgovarajući sporazumi za sprovođenje postupka provjere¹¹ i pružanje smjernica, savjeta i pomoći svim agencijama ili poslodavcima koji imaju zaposlen kadar i volontere koji rade sa djecom, uključujući i u

---

⁹reviktimizacija – prim.prev.

¹⁰konektivnost – prim.prev.

¹¹skringing – prim.prev.

digitalnom okruženju, da bi spriječili i smanjili rizik da se lica koja su kažnjavana za krivično djelo ne budu zaposlena ili stavljena u poziciju povjerenja u odnosu na djecu.

109. Članice treba da opredijele dovoljno sredstava i da obezbijede početno i kontinuirano osposobljavanje za čuvare reda i mira, predstavnike pravosuđa i stručnih lica koja rade sa djecom i za njih. To osposobljavanje treba da unaprijedi njihove vještine i znanje o pravima djeteta u digitalnom okruženju, rizicima sa kojima se djeca suočavaju na mreži, kako da prepoznaju znake koji govore da neko dijete može biti žrtva nanošenja štete, nasilja, zlostavljanja i iskorišćavanja na mreži i kako reagovati.

110. Članice treba da ulažu u istraživanja i usavršavanje znanja, uključujući učešće djeteta i omladine u oblasti prava djeteta u digitalnom okruženju. Istraživanje treba da se vodi nezavisno od relevantnih interesa i treba da bude u dovoljnoj mjeri detaljno da bi se pravila razlika između iskustva djece po uzrastu, polu, društveno-ekonomskom položaju i drugim faktorima koji čine djecu ranjivom ili otpornom u digitalnom okruženju.

4.3. Saradnja i koordinacija na domaćem nivou

111. Članice treba da slijede cjelovit strateški i usklađen pristup sa velikim brojem glavnih zainteresovanih strana koji im omogućava da relevantne glavne zainteresovane strane budu valjano informisane i da se angažuju, uključujući organe reda i mira na nivou zemlje, regiona i na lokalnom nivou i druge organe, obrazovne institucije i one koje pružaju socijalne usluge, nezavisne institucije za zaštitu ljudskih prava, organi za zaštitu podataka, stručna lica koja rade za djecu i sa njima, građansko društvo, uključujući dječje i omladinske organizacije, komercijalna preduzeća, strukovna udruženja, istraživačke, porodice i djecu, na način skrojen prema njihovim ulogama i funkcijama.

112. Članice treba da odrede organ ili uspostave koordinacioni mehanizam koji će vršiti procjenu kretanja u digitalnom okruženju koji bi mogao da ima efekta na prava djeteta i u kojem su i djeca uključena u njegov postupak odlučivanja, i da se postaraju da svojim mjerama politike na nivou zemlje na adekvatan način rješavaju pojavu takvih kretanja.

113. Članice treba da uspostave okvire, postupke i procese saradnje između nadležnih državnih organa, nezavisnih organa, građanskog društva i komercijalnih preduzeća, uz uzimanje u obzir njihovih uloga i obaveza, kapaciteta i resursa.

114. Članice treba da uvedu obavezu za platofirme ili pružaoce komunikacionih usluga da preduzmu neodložne i efektivne mjere na žalbe za vršnjačko i drugo nasilje ili zlostavljanje na mreži i da sarađuju sa državnim organima.

115. Članice treba da komercijalnim preduzećima, kao što su pružaoци usluge interneta i pružaoци društvenih mreža, daju aktivnu ulogu u sprječavanju pojave nezakonitog sadržaja i njegovom brisanju, u skladu sa odredbama utvrđenim u zakonu ili odlukom pravosudnog ili drugog nadležnog organa.

116. Članice treba da ohrabre glavne zainteresovane strane građanskog društva, kao glavne katalizatore podsticanja dimenzije ljudskih prava u digitalnom okruženju, da aktivno prate,

ocjenjuju i podstiču vještine, dobrobit djece, i njihovu informatičku pismenost i inicijative za osposobljavanje, uključujući mjere koje preduzimaju druge glavne zainteresovane strane, i da šire svoje nalaze i rezultate.

117. Članice treba da ohrabre sve profesionalne medije, posebno medije koji su javni servisi, da paze na svoju ulogu kao važan izvor informacija i upućivanja za djecu, roditelje ili staratelje i vaspitače s obzirom na prava djece u digitalnom okruženju, uz dužno poštovanje međunarodnog i evropske standarde o slobodi izražavanja i informisanja i slobodi medija.

5. Međunarodna saradnja i koordinacija

118. Članice treba da se ohrabruju na ratifikovanje i primjenu međunarodnih instrumenata od značaja za podsticanje i zaštitu prava djeteta u digitalnom okruženju. U takve instrumente, između ostalih, spadaju: Fakultativni protokol uz Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta o prodaji djece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji (2000.), i o postupku dostavljanja i razmatranja predstavi (2011.), Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti Konvencija za zaštitu pojedinaca u pogledu automatske obrade podataka o ličnosti (ETS br. 108), Konvencija o visokotehnološkom kriminalu (ETS br. 185) i i Dodatni protokol uz Konvenciju koji se odnosi na inkriminaciju radnje rasističke i ksenofobične prirode učinjenih preko računarskih sistema (ETS br. 189), Konvencija Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (CETS br. 197), i Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201).

119. Članice treba da sarađuju među sobom tako što će primjenjivati relevantne međunarodne i regionalne instrumente i sporazume, do našireg mogućeg obima, u svrhu poštovanja, zaštite i ostvarivanja prava djeteta u digitalnom okruženju. One treba posebno da:

- a. imaju odgovarajući zakonski osnov za pružanje pomoći, i po potrebi, treba da imaju ugovore, sporazume i druge mehanizme koji omogućavaju efikasnu saradnju sa drugim članicama;
- b. staraju se da njihovi nadležni organi mogu brzo, konstruktivno i efektivno da koriste otvorene kanale i mehanizme za efektivni prenos i izvršenje zahtjeva za informacijama i druge vrste pomoći;
- c. imaju nedvosmislene i efikasne postupke za utvrđivanje prioriteta i blagovremeno izvršavanje zahtjeva;

d. ne zabranjuju pružanje pomoći i saradnju i ne uvode za to neopravdano i nepotrebno restriktivne uslove.

120. Članice treba da pružaju podršku u regionalnom i međunarodnom radu na unaprjeđenju kapaciteta u cilju poboljšanja mjere politike i operativnih mjera u prilog poštovanja, zaštite i ostvarivanja prava djeteta u digitalnom okruženju, uključujući udruživanje i razmjenu uspešnih obrazovnih i edukativnih alata.

121. Članice treba da sarađuju sa ciljem podsticanja standardizacije klasifikovanja sadržaja i savjetodavnih starosnih oznaka među zemljama i grupama glavnih zainteresovanih strana u cilju utvrđivanja šta je za djecu prikladno a šta ne.

122. Članice treba da ubrzano djeluju da se postaraju da njihove agencije reda i mira mogu da se povežu na INTERPOL-ovu bazu podataka koja se odnosi na materijal koji prikazuje seksualno zlostavljanje djeteta.

123. Uočavajući da Internet korporacija za dodjeljena imena i brojeve (ICANN) ima širu ulogu u upravljanju internetom, članice treba aktivno da se u nju aktivno uključe da bi urgirale da se efektivno primjenjuju mjere politike koje će unaprjeđivati i održavati prava djeteta, posebno staranjem da se utvrdi identitet veb adresa koje očigledno javno oglašavaju i promovišu materijal koji prikazuje seksualno zlostavljanje djeteta ili druga krivična djela protiv djece, i one uklone, ili da im se ne dozvoli da se registruju.

124. U cilju lakše primjene ovih smjernica, države članice treba da unaprijede saradnju sa relevantnim međuvladinim tijelima, transnacionalnim mrežama i međunarodnim organizacijama.

---

[1] Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, član 2, stav 1.

[2] “Heševi” su jedinstveni digitalni otisci dodijeljeni digitalnim datotekama, uključujući i one koje predstavljaju materijal u kojem se prikazuje seksualno zlostavljanje djece. Heševi ili kontrolni zbirovi omogućavaju brzu analizu velike količine podataka, bez potrebe da se pregleda svaka potencijalna slika seksualnog zlostavljanja djece posebno. Heševi nisu sami po sebi slike i iz njih se povratnom tehnikom ne mogu dobiti slike seksualnog zlostavljanja djece.

[3] Preporuka [CM/Rec\(2009\)10](#) Komiteta ministara državama članicama o objedinjenim domaćim strategijama za zaštitu djece od nasilja, Dodatak 1